

Kállai Benedek*

Nyüvedi Református Egyházközség

Vásárhelyi János kolozsvár-alsóvárosi szolgálata

Megválasztása

Vásárhelyi Jánost¹ 1921. augusztus 14-én választották meg a Kolozsvári Református Egyházközség Magyar utcai (alsóvárosi) parokiális körének lelkipásztorává az onnan eltávozó Barabás Samu lelkipásztor helyébe. Ténylegesen november 16-tól töltötte be Kolozsvár legnépesebb lélekszámú parokiális körének lelkeszi állását, és itt szolgált 1936-ig, amikor megválasztották az Erdélyi Református Egyházkerület püspökévé.

Vásárhelyi János Kolozsvárra történő meghívását, akárcsak a désit, apai nagybátyjának, Vásárhelyi Boldizsárnak köszönhetette, aki 1918-tól került a kolozsvár-belvárosi parokiális kör élére, majd 1921. július 21-től a kolozsvári Református Egyházmegye esperese lett. Vásárhelyi János beiktatására 1921. november 20-án került sor. A beiktatást természetesen nagybátyja végezte. Beköszöntő igehirdetését a Haggeus 2,4–5 alapján tartotta, amelyben Isten országa építésére hívta a híveket. Az ünnepséget a parokiális kör földészdalárdájának szolgálata tette ünnepélyesebbé.

* Kállai Benedek (Nagyvárad, 1993) elemi iskoláit szülőfalujában, Jákóhodoson, illetve Szalárdon végezte, középiskolai tanulmányait pedig a nagyvárad Ady Endre Elméleti Líceumban. 2012-ben felvételizett a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetbe, ahol 2018-ban fejezte be tanulmányait. Jelenleg a Nyüvedi Református Egyházközség lelkipásztora. Doktori tanulmányait a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző és Zeneművészeti Kara, valamint a Római Katolikus Teológia Kara által működtetett Ökumené Doktori Iskolájában végezte. *Vásárhelyi János élete és munkássága* című disszertációját 2025. szeptember 17-én védte meg. E-mail címe: k_benci@yahoo.com.

¹ Vásárhelyi János 1888. június 12-én született Maroscsúcsán, lelkeszi családban. Lelkeszi oklevelet a Kolozsvári Theológiai Fakultáson szerzett (1906–1910). Segédlelkészi szolgálatot Kolozsváron, a Monostori úti parochiális körben végzett (1910 júliusa–1911 júliusa), majd Besztercére hívták meg lelkipásztornak, ahol 1911 júliusa és 1918 júliusa között szolgált (1912 novemberétől 1913 júniusáig Németországban és Svájcban volt tanulmányi úton). Következő szolgálati helye Dés, majd 1921 novemberétől a kolozsvár-alsóvárosi gyülekezet volt. 1923–1926 között a Kolozsvári Református Egyházmegye esperese, majd 1926–1936 között egyházkerületi főjegyző-püspökhelyettes. 1936. június 30-án egyhangúlag választják meg az Erdélyi Református Egyházkerület 42. püspökének. Ötven év lelkeszi és 25 év püspöki szolgálat után 1960. december 11-én, 72 évesen hunyt el.

Vásárhelyi János

személyisége és addigi lendületes szolgálata nem támasztották volna alá rátermettségét és alkalmasságát, ugyanis Nagy Károly püspök nem támogatta Kolozsvárra való meghívását.²

Vásárhelyi János három körülmény összejátszásának köszönhetette kolozsvári meghívását. Egyrészt a hívek már ismerték még monostori segédlelkész korából. Másrészt az egyházközség élén a már említett Vásárhelyi Boldizsár mint lelkészelnök és családjuk jóakaró barátja, Kolozsvári Bálint főgondnok állt. Harmadrészt még két személyiség támogatta megválasztását: Péter Károly püspöki titkár és Pünkösti Pál egyházkerületi számvevő, hóstáti birtokos, aki Besztercén szolgáló tartalékos tisztként ismerte meg Vásárhelyi Jánost, és méltányolta ott végzett szolgálatát. Azonban komoly támogatói köre bizonyára nem érthette volna el megválasztását Kecskeméthy István elismert teológiai professzor ellenében, ha

A kezdeti lépések

Vásárhelyi János első kolozsvári évében a fő hangsúlyt a gyülekezeti és közéleti viszonyok megismerésére, az igehirdetésre való gondos felkészülésre és az önképzésre, elsősorban a nyelvtanulásra fordította. A német nyelvet már ismerte annyira, hogy a német teológiai irodalmat olvasni tudta, de egyáltalán nem tudta

² Vásárhelyi János püspök életrajza. 1936. július 10–20. In: *Református Szemle*, 29. (1936/19–20), 294. Kolozsvár új lelkésze. In: *Református Szemle*, 14. (1921/16), 167. Tőkés István: Vásárhelyi János püspök életrajza. In: *Református Szemle*, 49. (1956/6–7), (168–173) 171. Vásárhelyi János nyugdíjbejelentő lap. 1924. március 17. Az Erdélyi Református Püspöki Levéltár az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban [EREL-PüspLvt]. Vásárhelyi Boldizsár beiktatása a Kolozsvári Egyházközségbe. [Beköszönő beszéde 1918. május 9-én volt a Farkas utcai templomban.] In: *Református Szemle*, 11. (1918/14), 198–199. A kolozsvári ref. egyházmegye. In: *Református Szemle*, 14. (1921/14–15), 149. Lelkésziktatás Kolozsvárt. In: *Református Szemle*, 14. (1921/22–23), 261. Vásárhelyi János hagyatéka az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban. Vásárhelyi János: *Emlékeim. I. Kézirat*. 179. Az Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára – Kolozsvári Református Egyházközség Levéltára. Protokollumok. [EREL-KvEhkLvt-Protokollumok] I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 492/1932. 69/1932. december 30., p. 24.

használni az angol és francia nyelvű teológiai irodalmat, ezt pedig nagy hátránynak tekintette egyik-másik kortársával szemben. Előbb a francia nyelvet kezdte tanulni a nagybátyjától kapott Mártonffy Frigyes: *Teljes francia és magyar szótár (I–II.)* segítségével. A tanulásban egyrészt segítségére volt felesége, aki a De Gerando Antonináról (1845–914), a kolozsvári Felsőbb Leányiskola első igazgatónőjéről egyszerűen „Dezserándó”-nak nevezett³ tanintézetben sajátította el a francia nyelvet, és a szavak helyes kiejtését tanította neki, illetve Péter Károly püspöki titkár, akinek vezetésével a francia irodalmat olvasta. Segítségükkel pár hónap alatt annyira haladt, hogy olvasni és fordítani tudta a francia teológiai irodalmat. A román nyelv tanulását, amelyet már dési működése idején megkezdett, Kolozsváron is folytatta. Csatlakozott a nyelvvizsgára készülő elemi iskolai tanítókhoz, és velük együtt, de külön is igyekezett az állam nyelvén megtanulni, és emellett még nyelvórákat vett Ion Mitariu kerekdombi ortodox lelkésztől. Bár a román nyelvű társalgás mindig nehezen ment neki, annyira mégis elsajátította a nyelvet, hogy könyveket és újságokat nagyobb fennakadás nélkül olvasott és megértett. Az angol nyelvet Darkó Ákos előadótanácsos segítségével kezdte el tanulni. Több évi munka után annyira elsajátította a nyelvet, hogy az angol teológiai irodalomba is betekintést nyerhetett, viszont a kiejtésbeli nehézségei miatt társalgási szinten nem beszélt angolul.⁴

Az íghirdetésre való alapos készülésnek meglett az eredménye. Visszaemlékezése szerint egyrészt megnőtt az istentiszteletek látogatottsága, másrészt a teológiai hallgatók is felfigyeltek íghirdetéseire, és 1925-ben az ő kérésükre adta ki első, *Bizonyágtétel* című prédikációs kötetét,⁵ amelyet egy esztendő múlva a *Megvigasztalva vigasztalni* című, temetési íghirdetéseket tartalmazó kötete követett.⁶ A két kötetben megjelent prédikációit a liberális teológia szellemében írta, ugyanakkor eklektikusak voltak, ugyanis Gustav Benz (1866–1937), Friedrich Rittelmeyer (1872–1938), Ludwig Karl Christian Geyer (1862–1929) és Ernst von Dryander német teológusok hatása is kimutatható rajtuk.⁷

A Kolozsváron eltöltött első év elteltével, miután kiépítette a hívekkel való kapcsolatot, és megismerte a város egyházi, illetve közéleti viszonyait, kidolgozta munkaprogramját, és megkezdte céltudatosabb gyülekezetépítő tevékenységét.

³ Ld.: Gaal György: A Sétatér kétszáz éve. In: *Szabadság*, XX. évf., 147. sz. 2008. jún. 28., 3.

⁴ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.* 188–189. Tőkés István: *i. m.* 171.

⁵ Vásárhelyi János: *Bizonyágtétel*. Füssy József Irodalmi és Könyvnyomdai Műintézete, Turda-Torda 1925.

⁶ Vásárhelyi János: *Megvigasztalva vigasztalni*. Temetési beszédek. Kolozsvár 1926.

⁷ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 189–191. Járosi Andor: *Bizonyágtétel*. In: *Pásztortűz*, XII. (1926/7), 166. EREL-Püspök-Lvt, 452/1951. szeptember 2. Vásárhelyi János levele I. Mitariu csik-szeredai ortodox lelkészhez.

Programját négy pontban foglalta össze: 1. az ifjúsági munka beindítása és megszervezése külön fiú- és külön leánycsoportokban; 2. rendszeres vasárnapi valóságos estélyek szervezése; 3. a templom renoválása; 4. a gyülekezeti szegénység-lyezés megszervezése és rendszeressé tétele.⁸

Célkitűzései megvalósítását a gyülekezet főbb utcák szerinti körzetekre osztásával kezdte. A körzetek élére felelősöket nevezett ki a parochiális kör vezető gyülekezeti tagjai közül, akik listázták a körzetben lakó reformátusokat. Ezt követően megkezdte a családok látogatását a vezető gyülekezeti tagok kíséretében, amely felvillanyozta a gyülekezetet. Ezt az is bizonyította, hogy az egyházközség közös presbitériuma a többi parochiális kör lelkészeinek is figyelmébe ajánlotta az ilyen jellegű pásztori látogatásokat, majd pedig indítványozta is ennek gyakorlását. A pásztori látogatások áldásait felismerve később kiterjesztette ezeket a konfirmálók és az ifjúsági csoport tagjainak családjaira is.⁹

Ifjúsági munka

Az ifjúsági munka megszervezését a konfirmandusok előkészítésénél kezdte, hogy azt a körükből kiindulva tudja beindítani. A közel kétszáz fős konfirmáló csoportokat földész, iparostanonc és cselédifjak alkották, akik között sok volt az írástudatlan. A növendékek felkészítését a hagyományos keretek között, húsvétól a pünkösd előtti vasárnapig terjedő időszakban végezte heti két órában, módszereiben pedig a Bázelen látottakat alkalmazta. A nagy lélekszámú csoportok ellenére a konfirmációi felkészítést saját maga végezte, a segédlelkész és kántor segítségét legfeljebb a rendtartásban és az énektanításban igényelte. Bár nem kis időt és fáradságot igényelt, egyenként meglátogatta a konfirmandusok szüleit és gazdáit, amelynek gyümölcsei egyrészt az ifjak hozzáállásában, magaviseletében, másrészt az istentiszteletek látogatottságában mutatkoztak meg.

További újítás volt, hogy szerdánként alkalmi istentiszteleteket tartott a konfirmandusok számára, amelyeknek keretében a gyülekezet, a templom és a kegyeserek történetét, az egyház szervezetét és rendjét, illetve a presbitériumi tisztség jelentőségét ismertette.¹⁰ A konfirmáló ifjakra fordított munka eredménye abban mutatkozott meg leginkább, hogy nagyobb részük a konfirmáció után is részt vett az istentiszteleti alkalmakon és a beindított ifjúsági tevékenységben.

Az ifjakkal külön csoportokban foglalkozott. Szerdánként a lányok, péntekenként pedig a fiúk összejöveteleire került sor. Alkalmaikon felváltva foglalkoztak

⁸ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 185., 200.

⁹ Uo. 192. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/84 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1931–1932-ig. 227/1932. 24/1932. június 9., p. 176.

¹⁰ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 194., 197–198.

vallási, egyházi kérdésekkel (egyházi énekek, bibliamagyarázat, egyháztörténelem, missziói kérdések, evangelizációs előadások és megbeszélések), valamint kulturális témákkal (történelem, szépirodalom, költemények ismertetése és egészségügy). Színdarabokat adtak elő, amelyeket megfelelő hiányában maga Vásárhelyi János írt (*Szűlők büszkesége; Bethlen Kata öröme és Hóstató lakodalmak*).

Nemcsak a konfirmandusok családját látogatta meg, hanem az ifjú gyülekezeti tagokéit is. Ennek eredményeként alakult meg idővel az Alsóvárosi Református Ifjúsági Egyesület, amely 1932. február 19-én nyújtotta be alapszabályzatát az egyházközség presbitériumának.¹¹

A gyülekezetben végzett ifjúsági munkát az iskolai vallásoktatásra is kiterjesztette. Bár nem volt kötelessége, bekapcsolódott az egyházközség felekezeti iskolájában folyó vallásoktatásba, heti két vallásóra megtartását vállalta. 1922-ben, amikor Vásárhelyi Boldizsár lemondott iskolaszéki elnöki tisztségéről, javaslatára unokaöccsét választották meg utódjául. Ezt a tisztséget 1928-ig töltötte be. 1926-ban, amikor egyházkerületi főjegyzővé választották, lemondott ugyan iskolaszéki elnöki tisztségéről, de akkor a presbitérium még nem fogadta el ezt. Végül 1928-ban újra benyújtotta lemondását, amelyet már elfogadtak. Az iskolaszék elnökeként lehetősége nyílt az iskolai oktatás megszervezésére, és ő élt is ezzel a lehetőséggel. Bevezette a hétfő reggeli és szombat déli igemagyarázatos áhítatokat, amelyeken a diákok mellett a tanítóknak is részt kellett venniük. Emellett beindította a templomi gyermek-istentiszteleteket, amelyeket tavaszi és őszi vasárnapokon tartottak. Ezekre az alkalmakra a tanítóknak kellett elvinniük osztályait. A téli vasárnapokra vasárnapi iskolát szervezett. Ezt a szolgálati munkát régi barátja, Imre Lajos teológiai professzor vezette. Felkereste az alsóvárosi parókiális körhöz tartozó állami iskolát, és ott is elérte, hogy a vasárnapi alkalmakra a tanítók kísérik el diákjaikat. Mindezek mellett meglátogatta az általa tanított diákok családját is. Az iskolások között végzett szolgálat kibővítése érdekében 1924-ben kezdeményezte, hogy a gyülekezetben állandó hitoktatói állást szervezenek, de azt a presbitérium, bár „szerfelett szükségesnek” tartotta, anyagi okokra hivatkozva nem hozta létre.¹²

¹¹ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 201–203. KvEhklvt-Protokollumok (Írott könyvek) I.B/ 84. Jegyzőkönyv. 1931–1932 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve. 1932. február 19., p. 159., 13. pont. EREL-KvEhklvt-Protokollumok. I.B/84 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1931–1932-ig. 75/1932. 13/1932. február 19., p. 159. Járosi Andor: Krónika. In: *Pásztorújság*. XX. (1934/7), 147.

¹² Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 198–200. EREL-KvEhklvt-Protokollumok. I.B/82 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 57/1922. 14/1922. június 18., p. 7. EREL-KvEhklvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 85/1926. december 30., p. 59. EREL-KvEhklvt-Protokollumok. I.B/83. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1927–

Programjának megfelelően elkezdte a vasárnap délutáni vallásos estélyek tartását. Eredeti elképzelése szerint ezeken az estélyeken közreműködtek volna a dalárdák, a gazdasági egyesületek és az ifjúság köréből kiválasztott szolgálattevők, de ezek közül igazán csak az ifjak szolgálatára számíthatott, így egy idő után a vallásos estélyek vasárnap délutáni istentiszteletekké alakultak át, amelyeket az egyházközségi iskolában tartottak.¹³

A szeretetszolgálat

Akárcsak korábbi szolgálati helyein, Vásárhelyi János Kolozsváron is komolyan vette a szeretetszolgálat gyakorlását, a szegények felkarolását. Megszervezte a gyülekezet rászorulóinak segélyezését. Az 1924. november 27-i presbitergyűlésen elfogadták az elhagyott szegények, árvák és betegek gondozására kidolgozott alapszabály tervezetét, amely szerint a névsorba felvett rászorulókat rendszeres havi segélyezésben részesítették. 1931-ben javaslatot tett az Egyházközségi Szociális Bizottság megalapítására földművelésügyi, ipari és kereskedelmi, közegészségügyi és segélyező szakosztályokkal.¹⁴

A nőszövetség

A szervezett formában történő szeretetszolgálat nem várt áldásokat hozott. A rendszeres segélyosztást és szegénylátogatást a gyülekezet férfi tagjai leginkább feleségükre bízta, így a nők egyre inkább bekapcsolódtak, és egyre nagyobb szerepet vállaltak a szociális munkából, s ettől kezdve egyre több nő kezdett jelentkezni más jellegű gyülekezeti munkákra is.

Az alsóvárosi kéttornyú templom felújítása újabb lehetőséget adott a gyülekezet asszonyainak a szolgálatra, amiből derekasan kivették részüket: végigjárták a gyülekezet tagjait a felújítás anyagi támogatásáért. A felújítás után, bár még alapszabályzat nélkül, az alsóvárosi körben megalakult az egyházközség első nőszövetsége. Tagjai továbbra is munkaközösséget alkotva vették ki részüket a gyülekezeti szolgálatokból, és amolyan „asszonyok presbitériumát” alkotva Vásárhelyi János vezetésével heti rendszerességgel gyűltek össze női bibliaórára. A női mun-

1930-ig. 28/1928. május 24., p. 63. EREL-KvEhKvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 11/1924. november 27., p. 28–29.

¹³ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 201–202., 207.

¹⁴ Uo. 201. EREL-KvEhKvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 329/1924. 10/1924. november 27., p. 27–28. Vásárhelyi János: Egyházközségi szociális bizottság. In: *Református Szemle*, 24. (1931/6), 81–85. Vásárhelyi János: Előterjesztés a Kolozsvári Egyházközség egészségügyi szakosztályának megalakítása érdekében. In: *Református Szemle*, 24. (1931/26–27), 416–418.

kaközösség felvállalta a templom és a virágoskert rendbetartását, templomi ünnepeket rendezett, rendszeres szegény- és beteglátogatást végzett, az arra rászoruló szegényeket havi segélyezésben részesítette saját önkéntes adományaiból, s emellett Vásárhelyi János feleségének indítványozására pártfogásába vette a gyülekezet területén lévő Mária Valéria Árvaházat, és adományaikkal hozzájárultak az árvaház fenntartásához.¹⁵

Az alsóvárosi tapasztalatokból kiindulva Vásárhelyi javaslatára és az általa kidolgozott alapszabály szerint alakult meg 1927-ben a kerületben elsőként az egész kolozsvári egyházközségre kiterjedő egységes nőszövetség. Az egyházközségi nőszövetség komoly szolgálatot végzett. Az 1934. augusztus 6-i esperesi vizitáció feljegyzései szerint az alsóvárosi nőszövetség „emberi mértékkel meg nem mérhető tevékenységet” fejtett ki: betegeket látogattak, részt vettek az iskolás gyermekek, középiskolai tanulók és főiskolai hallgatók segélyezésében, illetve egyebek mellett az alsóvárosi körben elhelyezett aggmenházat és a Benedek Elek Gyermekeket is a nőszövetség vezette és tartotta fenn teljes mértékben.¹⁶

A férfiszövetség

Vásárhelyi János szövetségbe akarta szervezni a gyülekezet férfi tagjait is. Ennek megalakításával az volt a célja, hogy az addig csak az egyház anyagi és kormányzati kérdéseivel foglalkozó férfiak aktívan vegyenek részt a vallásos életben, buzgón látogassák az istentiszteleteket, a vallásos összejöveleteket, és bekapcsolódjanak az árvák, betegek, szegények és munkanélküliek gondozásába és segélyezésébe. Vásárhelyinek nagy erőfeszítésébe került a kolozsvári férfiszövetség megalakítása. Helyiséget béreltek az egyházközségtől, ahol előadásokat tartott számukra, és kaszinó formájában szervezett nekik baráti találkozókat. Az erőfeszítések nem hozták meg a várt eredményt. Az 1935-től Váradi Miklós Kör néven működő férfiszövetség elvilágiasodott, mulatós vacsorákat szervezett. Ennek okait Vásárhelyi egyrészt abban látta, hogy nem volt elég ideje a férfiszövetséggel foglalkozni, másrészt a szövetség ügyvezető elnöke, Tárca Bertalan is alkalmatlannak bizonyult a számára kijelölt feladatra. Az 1934. augusztus 6-i esperesi jelentésében Máthé Sándor azt írja az 1932-ben megalakított férfiszövetségről,

¹⁵ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 201., 218–220.

¹⁶ Uo. 218., 220–221., 232. N. R.: Makkai püspök sorozatos előadást tart a református nőszövetségben. In: *Ellenzék*, LXIX. (1928/3), 4. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 424/1934. 36/1934. augusztus 6., p. 124. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 383/1932. 62/1932. december 30., p. 13–14. Gálffy Zoltán: Vásárhelyi János püspök. In: *Református Szemle*, 81. (1988/5–6), (435–455) 438–439.

hogy bár 1933. telén még jól működött, ezt követően működése váratlanul megakadt.¹⁷

A külvárosi hívek.

A Téglás úti imaház, egyházközség-szervezés

Akárcsak Désen, Vásárhelyi János Kolozsváron is felkarolta és gondozásába vette a külvárosban élő reformátusokat. 1930-ban az egyik külvárosi gyülekezeti tag hívta fel figyelmét a Téglás út környékén lakó népes református közösségre és lelki igényeikre. Vásárhelyi nyomban megkezdte körükben a szolgálatok végzését és a hívek gyülekezetté szervezését. Az első hetekben a Sipos Sándor Kikelet utca 9. szám alatti telkén álló csűr adott otthont istentiszteleteiknek, majd dr. Schilling Dezső ügyvéd Kenyérmező úti házában tartották alkalmukat mindaddig, míg 1931–1932 során a külvárosi hívek személyes munkájával és áldozathozatalával fel nem épült a Téglás úti imaház az özv. Pünkösti Pálné által adományozott telekre. (A külvárosi hívek ezen gyülekezetrésze 1977-ben önállósult Kolozsvár-Bulgáriatelepi Református Egyházközség néven.) Az igehirdetési szolgálatokat és a hétközi bibliaórákat Vásárhelyi János tartotta az 50-60 fős gyülekezet számára, míg a gyerekekkel való foglalkozást Derzsi Rozália tisztviselő vállalta fel, akiben Vásárhelyi komoly munkatársra talált.¹⁸

Vásárhelyi János egyházszervező kvalitásait és éleslátását az is bizonyítja, hogy teljes mellszélességgel támogatta a hatalmas kolozsvári egyházközség négy külön egyházközséggé való szervezését. A 25 000 főt számláló Kolozsvári Református Egyházközséget már 1903-ban négy parochiális körre osztották ideiglenes jelleggel: a belvárosira, az alsóvárosira, a hidelveire és a felsővárosira. Ezeket a parókiális tanácsok irányították, az egész egyházközséget pedig a 60 fős presbitérium és a 120 tagú képviselői gyűlés. Az 1933. december 11-én tartott presbiteri gyűlésen a többség – kivételt csak a monostori parochiális kör képezett – elérkezettnek látta az időt a szétválásra, mivel mindegyik körnek volt már saját temploma, lelkészi és tanítói lakása, illetve iskolája. A nevezett gyűlésen bizottságot hoztak létre an-

¹⁷ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 209., 255–257. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/84. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1931–1932-ig. 326/1932. 35/1932. június 9., p. 182–183. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 424/1934. 36/1934. augusztus 6., p. 124. Vásárhelyi János: Váradi Miklós. In: *Ellenzék*, LVI. (1935/158), 9. Hírek. Az ó-turda református férfiszövetség. In: *Ellenzék*, LVI. (1935/296), 5.

¹⁸ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 221. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 424/1934. 36/1934. augusztus 6., p. 124. Gálffy Zoltán: *Vásárhelyi János püspök*, 438–439. A mai Tábita. In: *Református Szemle*, 25. (1932/23), 358. EREL-PüspökLvt, 82/1953. január 18. A Téglás úti gyülekezet vázlatos története.

nak érdekében, hogy a lehető legjobban tudják kivitelezni a szétválást. A bizottságba Vásárhelyi János is bekerült, és ő dolgozta ki annak határozati javaslatát. A bizottság az 1934. május 30-án tartott presbiteri gyűlésen indítványozta a négy külön egyházközséggé való szétválást és az egyházközségek területének arányos újramegállapítását. Szintén Vásárhelyi János javasolta, hogy négy egyházközség alapítsa meg a Kolozsvári Református Egyházmegyét a kolozsvári református-ság anyagi és szellemi egysége biztosítása érdekében. A presbitérium támogatta a határozati javaslatot, és elvileg kimondta a négy parokiális kör négy külön egyházközséggé való alakulását, és kézzelfogható intézkedésként 16 fősre bővítette a bizottságot, amelyet megbízott az előkészítő munkák elvégzésével. A bizottság el is végezte az előkészítő munkákat, de az 1934. november 9-én tartott presbiteri gyűlésen egyrészt arra hivatkozva napolták el a külön egyházközségekké való alakulást, hogy a vagyoni szétválás előkészítése még nem megfelelő; másrészt pedig arra is hivatkoztak, hogy az állami hatóságok akadályokat gördítenek az ehhez szükséges gyűlések megtartása elé. A presbitérium egy próbaidőszak bevezetése mellett döntött, amelyben a parokiális körök nagyobb mozgáskört kaptak, majdnem akkorát, mint az önálló egyházközségek; ugyanis mindegyik elkészíthette a saját költségvetését, megszabhatta az egyházi adó mértékét stb., és csak a közös vagyonról kellett különálló, közös költségvetést és zárszámadást készíteniük. Az önállósodás végül 1942-ben valósult meg, amikor Vásárhelyi János püspöki szolgálata idején az új egyházi törvény kimondta a nagy gyülekezetek felosztását. Az új rendelkezés értelmében az 1942. szeptember 15-én tartott presbitergyűlés 1943. január 1-jei hatállyal a következőképpen osztotta fel az ekkorra már 38 000 főre duzzadt kolozsvári egyházközséget:

- 9 önálló egyházközség:
 - a belvárosi 5000 lélekkel, a Magyar utcai 5234 lélekkel, a hidelvei 5000 lélekkel, a monostori 5028 lélekkel, a Téglás utcai 4271 lélekkel, a tóvidéki 2043 lélekkel, a Pata utcai 4200 lélekkel, a Kajántó úti 3500 lélekkel és a kardosfalvi 3000 lélekkel;
- 4 leányegyházközség:
 - a Házsongárd-tetői 400 lélekkel, a kölesföldi 200 lélekkel, a szénafűi 160 lélekkel és a Donát úti 150 lélekkel;
- 2 missziói egyházközség:
 - a Szopori úti 94 lélekkel és borháncsi 61 lélekkel.

Vásárhelyi János akarata nyilvánult meg abban is, hogy az újonnan alakult egyházközségek létrehozták a Kolozsvár Városi Református Egyházmegyét. Bár az eredetileg tervezetthez képest ez az átszervezés nyolc évvel később történt meg,

a nagyvárosok közül csupán Budapest előzte meg Kolozsvárt a külön egyházközsegekre válás és a külön egyházmegyévé alakulás tekintetében.¹⁹

A templomfelújítás

Az igehirdetések, különböző csoportokban zajló belmissziói szolgálatok és a szeretetszolgálat mellett a templom épületének állapota sem kerülte el Vásárhelyi János figyelmét. A templom komoly külső-belső felújítást igényelt. Az első lépéseket már 1922-ben megtette, amikor a pünkösdi másodnapján tartott nagygyűlésen azzal a céllal hozta létre a Templom Egyesületet és a Templom Bizottságot, hogy előteremtsek a felújítás költségeit, rendbe hozzák a templomot, és azután jó karban tartásuk. A döntésnek leginkább az egész kolozsvári egyházközség presbitériuma örült, mivel nem volt anyagi fedezetük a kétágú templom felújítására. Csak a külső felújítás, amelybe a tető és a falak tartoztak, 349 000 lejre rúgott. Az összeget egyrészt a templomkert kivágásra megérett fáinak eladásából származó 50 000 lejből, az egyházközség erre a célra fordított szintén 50 000 lejből, a fennmaradó 249 000 lejt pedig adakozásból teremtették elő. De már a belső felújítás akadályokba ütközött, mert az adakozókedv meglanyhult. Ebben a helyzetben mutatkozott meg egyrészt Vásárhelyi János önzetlensége, aki eladta udvarfalvi anyai örökségét, és 40 000 lejt kölcsönzött a nehéz anyagi helyzetbe kerülő gyülekezetnek; másrészt pedig ekkor léptek színre a gyülekezet asszonyai: amikor azt látták, hogy a férfiak nem merik felvállalni az újabb háztól házig történő gyűjtést, ők megtették helyettük ezt, emellett szőnyeget, az Úr asztalára pedig terítőt adományoztak, és a felszentelés napján önköltségen szerveztek ünnepi vacsorát, amelynek bevételét a templomújításra adományozták.²⁰ A templom külső-belső felújítása 1926-ra fejeződött be. Több mint 700 000 lejbe került, aminek előte-

¹⁹ EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 774/1933-800/1933. 61/1933. december 11., p. 67–69. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 285/1934. 21/1934. május 30., p. 108–111. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 416/1934. 47/1934. november 9., p. 133–135. Kádár Géza: *A kolozsvári református egyház átszervezése*. Jordáky-nyomda, Kolozsvár 1942.

²⁰ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 192., 209., 214–216. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 106–129/1922. 22/1922. június 18., p. 31. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 249/1922. 63/1922. szeptember 17., p. 51. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 26/1925. december 10., p. 21. Vásárhelyi János: *Magyarutcai templomunk renoválása*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Kolozsvár 1926, 4–9.

remtéséről a presbitérium ekképpen nyilatkozott: „a mai nehéz viszonyok között emberfeletti munkát igényelt”.²¹

Szintén a templom felújítását kimondó nagygyűlésen szervezte meg Vásárhelyi a templomgondnoki tisztséget, ami addig nem létezett. A templomgondok feladatkörébe tartozott, hogy őrkdjék a templom felett, időnként megvizsgálja az épület állapotát, és előterjessze a szükséges javításokat. Ő ellenőrizte a harangozó munkáját is, vigyázott az istentisztelet rendjére, és a konfirmáló ifjak viselkedését is felügyelte. Szolgálatával nagy segítségére volt Vásárhelyinek.²²

A nagy ívű templomfelújításon és a Tégylás úti imaház felépítésén túl Vásárhelyi János szeretett volna gyülekezeti kultúrházat is építeni az alsóvárosi gyülekezeti események számára. Erre vonatkozó terveinek azonban nem tudott elegendő támogatót megnyerni az alsóvárosi földész gyülekezeti tagok közül, így a kultúrház nem épült fel.²³

A leányiskola

Felépült viszont a Kolozsvári Református Leány-főgimnázium. Ennek építésére azért volt égető szükség, mert a kolozsvári egyházközség régi, központi leányiskoláját még az első világháború előtt az egyházközség évi 20 korona jelképes bér ellenében átadta a magyar állam használatába, s így az egyházkerület leány-középiskola nélkül maradt. Az egyházkerület vezetése hamar felismerte a hibás döntést, és még a világháború lezárása előtt megvásárolta a régi tanítóképző intézet épületeit az Erdélyi Magyar Tanítók Szövetségétől. Az impériumváltás után a román állam nem ismerte el az adásvételt, így a leányiskola a Református Kollégium épületében kapott helyet, ami arra szolgáltattott ürügyet a román tanügyi vezetésnek, hogy saját épület hiányára hivatkozva megtagadja az iskola nyilvánossági jogát. Az áldatlan helyzetben több szülő és gyermeke elhagyta a református felekezetet, hogy más felekezetű iskolába helyezhesse el gyermekét. Így égetően szükségessé lett a felsőbb leányiskola helyzetének megoldása. A cél érdekében Nagy Károly püspök bizottságot hozott létre, irányításával pedig Vásárhelyi Jánost bízta meg a bizottság előadójaként. Ez jó döntésnek bizonyult. Vásárhelyi mint kolozsvári esperes rá tudta venni a kolozsvári egyházközség presbitériumát, hogy a belvárosi templom szomszédságában, a Király és a Sámi utca sarkán elhelyezkedő régi lelkészlakás kertjét ellenszolgáltatás nélkül ajándékozza oda a leányiskola telkéül, és hogy biztosítsa az iskolaépítés költségeinek egyhar-

²¹ EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 35/1926. július 22., p. 26.

²² Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 192–193.

²³ Uo. 222.

madát az egyik úrasztali kelyhének²⁴ 1 500 000 lejért való eladásával. Mindezek mellett abban a tekintetben is sikerült megnyernie a presbitérium támogatását, hogy az építési költségek másik egyharmadát gyülekezeti gyűjtéssel teremtsék elő. Így az egyházkerületi gyűjtéssel az építési költségek fennmaradó egyharmadát, tehát 1 500 000 lejt kellett megszerezni. Vásárhelyi terve működött: sikerült előteremteni az iskola 4 500 000 lejes építési költségét. A leányiskola alapkövét 1926. május 30-án tették le, a kétemeletes, 12 tanteremes és egyéb helyiségekből álló iskolaépületet pedig 1927. január 8-án avatták fel.²⁵

A Reformátusok Lapja

A Kolozsvári Felsőbb Leányiskola építésével egy időben indult el a kolozsvári egyházközség gyülekezeti újságja, a *Reformátusok Lapja*. A havilap ötletgazdája és első szerkesztője Vásárhelyi János volt. Indítékait a következőkben foglalta össze:

„Lelkészi működésem kezdő évei után felismertem, hogy avégből, hogy az egyházközség erőit egyesíteni tudjuk és szélesebb vonalú munkaprogramot képesek legyünk megvalósítani, a közös intézmények, főleg az iskolákról való gondoskodás feladatait sikerrel tudjuk betölteni, legelső sorban egységes gyülekezeti öntudat és közszellem megteremtésére van szükség. Ezt a célt pedig csak úgy tudjuk szolgálni, ha gondoskodni tudunk egy gyülekezeti lap megindulásáról, amelyben havonként tájékoztatjuk az egyes körök tagjait egymás életéről, a közös problémákról és feladatokról.”²⁶

A lapszerkesztésnek személyes okai is voltak, mégpedig az, hogy legyen a kezében olyan sajtóorgánus, amelyet szükség szerint felhasználhat az általános egyházpolitikai célok és küzdelmek megvívására. Végül erre nem kellett használnia a lapot, mivel nem sokkal püspökhelyettségé választása után az egyházkerület hivatalos lapjának, a *Református Szemlé*nek lett a felelős szerkesztője, s így az egy-

²⁴ Vásárhelyi János visszaemlékezése szerint a kolozsvári egyházközség egyik értékes úrasztali kelyhét bocsátotta eladásra az építési költségek egyharmadának előteremtése érdekében, míg a *Református Szemle* tudósítása szerint az egyházközség a Magyar utca 62. szám alatti épületének eladásából jutott hozzá a pénzösszeghez. Ld. Egyházkerületi közgyűlés 1926. jún. 19–20. In: *Református Szemle*, 19. (1926/26), (434–436) 436.

²⁵ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 227–229. G. L.: Igazgatótanácsi jelentés. In: *Református Szemle*, 20. (1927/28), (434–437) 437. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 20/1925. december 10., p. 18. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 80/1926. december 30., p. 55. Püspöki jelentés az erdélyi ref. egyházker. 1927. aug. 13-iki közgyűlésén. In: *Református Szemle*, 20. (1927/35), (549–555) 551. Egyházkerületi közgyűlés 1926. jún. 19–20., 436.

²⁶ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 225–226.

házipolitikai küzdelmeket annak hasábjain vívta meg. Az 1926. július 1-jén induló, havonta nyolc oldalban megjelenő folyóiratot tizenöt évig szerkesztette teljesen ingyen. Abban folyamatosan tájékoztatta az egyházközség híveit az egyházi élet fontosabb kérdéseiről. Így tárgyalt közéleti témákat, ismertette az egyházközség fontosabb kérdéseinek állását és jövőbeni feladatait, beszámolt a parochiális körökben történt fontosabb eseményekről, az istentiszteletek rendjéről, az összejövetelek idejéről és helyéről, tudósított az egyházközségben történt születésekről, házasságkötésekről, temetésekről stb.²⁷

Közéleti szerepvállalás

Vásárhelyi János már beszünetelt szolgálata ideje alatt sem zárkózott el a közéleti szerepvállalástól. Kolozsvári szolgálatára ez még inkább érvényes. 1922-től elnöke a kolozsvári Középtizedi Hitelszövetkezetnek. Ebben a minőségében állandó támogatásban részesítette református híveit: kölcsönöket eszközölt részükre házépítésre, állatvásárlásra, műhelyberendezésre stb.

Kolozsváron aktív szerepet vállalt politikai téren is. Részt vett és felszólalt 1922. november 26-án az Országos Magyar Párt kolozsvári alakuló ülésén. 1932-ben jog szerint is kiosztottak néhány képviselői helyet a Kolozsvári Városi Tanácsban. Mint a legnagyobb lélekszámmal rendelkező egyházközséget, a reformátusokat is megillette egy tanácsosi hely. A presbitérium őt küldte a városi tanácsba mint románul tudó lelkészt, és még ebben az évben egyhangúlag választották meg az Országos Magyar Párt kolozsvári tagozatának elnökévé. Ezt a tisztséget 1936 nyaráig töltötte be, amikor átadta helyét Vékás Lajosnak. Végül az 1929–1933 közötti periódusra az Országos Magyar Párt színeiben, Kolozs megye képviselőjeként választották be a bukaresti törvényhozásba.²⁸

²⁷ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 226. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 367/1924. 12/1924. november 27., p. 29. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig. 35/1926. július 22., p. 24–25. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 533/1932. 70/1932. december 30., p. 25–26. Sziklay János (szerk.): *A Magyar Sajtó Évkönyve 1939*. A Sajtó Könyvtára 19. szám. Hungária Lloyd Lapkiadó Vállalat R. T., Budapest 1939, 299.

²⁸ Vásárhelyi János: *Emlékeim I.*, 223. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig. 596/1932. 66/1932. december 30., p. 21. Bethlen György: A tízéves kormányzási rendszer eredménye az, hogy sok romániai magyart a bolsevizmus karjaiba kergettek. In: *Déli Hírlap*. VIII. (1932/4), 5. A Magyar Párt kibontotta a választási zászlóját. In: *Keleti Újság*. XV. (1932/145., 1932. június 29.), 3. Naláczy István: Egy táborba tömörül a csatolt részek magyarsága. In: *Pásztortűz*, VIII. (1922/49), (698–699) 698. Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), fond i, 236522/1 sz., d. 5. György Béla: *A Romániai*

Kibúcsúzás

Az 1936. június 30-án tartott egyházkerületi közgyűlés Vásárhelyi Jánost választotta püspökké. Ennek értelmében le kellett mondania az alsóvárosi lelkészi állásáról, mivel az erdélyi egyházkerület püspöke a kolozsvári egyházközség parókia nélküli lelkipásztorává lett, aki fizetését továbbra is az egyházközségtől kapta, viszont lelkészi hivatalt nem vezetett, hanem igehirdetéssel szolgált a kolozsvári egyházközségben az üdvtörténeti, egyházi és nemzeti ünnepeken.

Vásárhelyi 1936. augusztus 20-án mondott le lelkészi állásáról, majd augusztus 30-án került sor az ünnepélyes kibúcsúzásra, illetve a parókia nélküli lelkészi tisztségbe való beiktatására. Utódját saját maga jelölte ki. A presbitérium az ő javaslatára hívta meg egyhangúlag Kádár Géza zilahi lelkészt, szilágyszolnoki esperest, az egyházkerület generális direktorát, akit annak ellenére akart utódjául, hogy Kádár indult ellene az 1926-os főjegyzőválasztáson. Ebből az tűnik ki, hogy régi ellenfélnek, de semmiképpen sem ellenségnek, sőt inkább megfelelő munkatársnak tekintette szolgatársát.²⁹

A gyülekezet nemcsak a templomi ünnepély keretében búcsúztatta szeretett lelkipásztorát. Erről az *Ellenzék* is tudósított. Zágoni Szabó Mihály gondnok beszéddel, az alsóvárosi Bocskay és Bethlen Gábor földész dalárdák³⁰ pedig énekekkel búcsúztatták valósággal bálványozott lelkipásztorukat. A népes gyülekezetet Vásárhelyiek a kertben vendégelték meg. A tizenöt évi alsóvárosi szolgálat alatt Vásárhelyi megszerette a Hóstát népét:

„Eddig igyekeztem, valahányszor távol voltam tőletek, hogy szégyent ne hozzak reátok, mert 15 év alatt tanultam tőletek, megismertelek titeket, hogy érdemes nép vagytok, amely arra van hivatva, hogy a szépet és a jót kivegyék belőle. Ez a gyülekezet volt az én szülőházam, a szívem, és én most sem változtam, ti sem változtatok, kérlek, jöjjetek hozzám mindig a régi szeretettel.”³¹

Országos Magyar Párt története (1922–1938). Doktori disszertáció. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, Budapest 2006, 20., 172.

²⁹ EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/86. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1935–1936-ig. 31/1936. augusztus 20., p. 118–120. Vásárhelyi János püspök lemondott az alsóvárosi lelkészi állásáról. In: *Református Szemle*, 29. (1936/24–25), 395. EREL-PüspökLvt, 916/1945. október 19. László Dezső kolozsvár-belvárosi lelkész levele Vásárhelyi Jánoshoz. EREL-KvEhkLvt-Protokollumok. I.B/86. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1935–1936-ig. 39/1936. október 15., p. 126–128.

³⁰ A Bethlen Gábor Dalkör Erdélyi János *Dalünnepen* című versét, a Bocskay István Dalkör pedig Arany János *Rendületlenül* című költeményét adta elő.

³¹ I. Z.: Gyönyörű ünnepség keretében búcsúztatták el parókiájától az alsóvárosi reformátusok Vásárhelyi János püspököt. In: *Ellenzék*. LVII. (1936/152), 8.

De a hóstátiak sem maradtak adósok a szeretettel és törődéssel. Az alsóvárosi asszonyok ezután is kenyeret sütöttek volt lelkészüknek minden év húsvétjára és kürtös kalácsot János-napra. Miután felesége elhunyt, a gyülekezet tagjai minden évben feldíszítették a sírját Anna napjára. 1946. november 24-én, Vásárhelyi János kolozsvár-alsóvárosi lelkésszé választásának 25. évfordulójára ünnepi istentisztelet keretében emlékeztek meg, délután pedig a nőszövetség szervezett vallásos estélyt ebből az alkalomból. Ekkor a gyülekezet a kétágú templomról készült festménnyel ajándékozta meg, amelyet Szopos Sándor alkotott. 1956. november 28-án, püspökké választásának húszéves jubileumán aranyórával lepték meg. Gyakorlatilag a lelkész és a kétágú templom gyülekezete sosem vált el egymástól. Vásárhelyi János püspökként is gyakran szolgált az alsóvárosi templomban, és előadásokat, bibliaórákat tartott a gyülekezetnek.³² Amikor pedig 1960. december 11-én elhunyt, rendhagyó módon nem a Farkas utcai, hanem a Magyar utcai kétágú templomban tartották temetési istentiszteletet (december 14-én).³³

* * *

Vásárhelyi János ugyanazon elvek szerint szolgált Besztercén, Désen és Kolozsváron. Nagy hangsúlyt helyezett az igehirdetésekre, s ezeknek kötetekbe szerkesztett kiadását Kolozsváron kezdte meg. A gyülekezeti szolgálat elkezdése után is folyton képezte magát. Kolozsvári lelkészi szolgálata alatt főképpen a nyelvek tanulására helyezte a hangsúlyt, mert ebben látott lemaradást kortársaival szemben. A belmissziót minden téren beindította. A kisebbek számára vasárnapi iskolát és gyermek-istentiszteleteket tartott, a konfirmált ifjakat a fiúk és lányok egyesületébe szervezte, ezek mellett bekapcsolódott az iskolai vallásoktatásba is, és megalakította Kolozsvár első nőszövetségét. Továbbra is nagy hangsúlyt fektetett a családlátogatásra és a szeretetszolgálatra. Meglátogatta a konfirmandus és a konfirmált ifjak családját, az iskolában tanított diákjait, és a nőszövetségben is meghonosította a betegek látogatását. A szeretetszolgálatot magas szinten szervezte meg. Létrehozta az Egyházközségi Szociális Bizottságot, a nőszövetség pedig fenntartotta az aggmenházat, a gyermekotthont, és segítette a szegényeket. Kolozsváron is megszervezte a külvárosi hívek gyülekezeti életét, imaházat építtetett

³² EREL-PüspökLvt, 63/1954. április 4. Vásárhelyi János levele Valádi Györgyné lelkészfeleségnek. EREL-PüspökLvt, 185/1956. április 16. Vásárhelyi János levele Albert Ferenc kolozsvár-alsóvárosi gondnoknak. EREL-PüspökLvt, 355/1956. szeptember 3. Vásárhelyi János levele Valádi György kolozsvár-alsóvárosi lelkészhez. Két jubiláris megemlékezés. Ld. még *Református Szemle*, 41. (1946/10), 226. EREL-PüspökLvt, 432/1956. november 28. Vásárhelyi János levele Volloncs Miklós nyugalmazott espereshez. EREL-PüspökLvt, 16/1953. január 6. Vásárhelyi János levele Daróczi Ferenc vistai lelkésznek, egyben apatársának.

³³ Ld. Vásárhelyi János gyászjelentői. In: *Református Szemle*, 53. (1960/6), 322–323.

a Téglás úton, a kétágú templomot teljesen felújította, és a Felsőbb Leányiskola épületét is az ő vezetésével építették fel.

Egyházkormányzói rátermettsége előbb a nagy létszámú gyülekezet körzetre osztásában, majd a nagy Kolozsvári Egyházközség több önálló gyülekezetté való szervezésében mutatkozott meg.

Elindította és szerkesztette a *Reformátusok Lapját*, és helyi tanácsosként, az Országos Magyar Párt kolozsvári szervezetének elnökeként, a román parlamentben, majd a Nagy Nemzetgyűlésben pedig szenátorként vett részt aktívan a közéletben.

Összefoglalás

Vásárhelyi János besztercei, dési és kolozsvári szolgálatát áttekintve elmondhatjuk, hogy korának sokoldalú és legkiválóbb gyülekezeti lelkipásztorai közé tartozott. Odaadóan, lelkiismeretesen, szorgalmasan, magát folytonosan továbbképezve és hihetetlen teherbírással végezte igehirdetői szolgálatát, tevékenykedett a belmiszsió munkájának és megszervezésének minden ágában, gyülekezetet szervezett, előrelátással és bölcsen irányította a reábízott gyülekezetek életét, s ahogyan buzgólkodott a belső épülés érdekében, ugyanúgy gondoskodott nemcsak a Magyar utcai templom javításáról, hanem új istentiszteleti helyek, illetve a Kolozsvári Református Leány-főgimnázium felépítéséről is. Lapszerkesztői munkájával egységes közszellemet alakított ki kolozsvári gyülekezetében, s mint egyházi író lelki táplálékot nyújtott nemcsak hívei, hanem szolgatársai számára is, és mindezek mellett hatékonyan vett részt a városi és országos közélet alakításában.

Felhasznált irodalom

- A kolozsvári ref. egyházmegye. In: *Református Szemle*, 14. (1921/14–15), 149.
- A Magyar Párt kibontotta a választási zászlóját. In: *Keleti Újság*. XV. (1932/145., 1932. június 29.), 3.
- A mai Tábitha. In: *Református Szemle*, 25. (1932/23), 358.
- Bethlen György: A tízéves kormányzási rendszer eredménye az, hogy sok romániai magyart a bolsevizmus karjaiba kergettek. In: *Déli Hírlap*. VIII. (1932/4), 5.
- Egyházkerületi közgyűlés 1926. jún. 19–20. In: *Református Szemle*, 19. (1926/26), 434–436.
- G. L.: Igazgatótanácsi jelentés. In: *Református Szemle*, 20. (1927/28), (434–437) 437.
- Gaal György: A Sétatér kétszáz éve. In: *Szabadság*, XX. évf., 147. sz. 2008. jún. 28., 3.
- Gálfy Zoltán: Vásárhelyi János püspök. In: *Református Szemle*, 81. (1988/5–6), 435–455.
- György Béla: *A Romániai Országos Magyar Párt története (1922–1938)*. Doktori disszertáció. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, Budapest 2006.

- Hírek. Az ó-tur dai református férfiszövetség. In: *Ellenzék*. LVI. (1935/296), 5.
- I. Z.: Gyönyörű ünnepség keretében búcsúztatták el parókiájától az alsóvárosi reformátusok Vásárhelyi János püspököt. In: *Ellenzék*. LVII. (1936/152), 8.
- Járosi Andor: Bizonyágtétel. In: *Pásztortűz*. XII. (1926/7), 166.
- Járosi Andor: Krónika. In: *Pásztortűz*. XX. (1934/7), 147.
- Kádár Géza: *A kolozsvári református egyház átszervezése*. Jordáky-nyomda, Kolozsvár 1942.
- Két jubiláris megemlékezés. In: *Református Szemle*, 41. (1946/10), 226.
- Kolozsvár új lelkésze. 1921. szeptember 1. In: *Református Szemle*, 14. (1921/16), 167.
- Lelkésziktatás Kolozsvárt. In: *Református Szemle*, 14. (1921/22–23), 261.
- Naláczy István: Egy táborba tömörül a csatolt részek magyarsága. In: *Pásztortűz*, VIII. (1922/49), 698–699.
- N. R.: Makkai püspök sorozatos előadást tart a református nőszövetségben. In: *Ellenzék*, LXIX. (1928/3), 4.
- Püspöki jelentés az erdélyi ref. egyházker. 1927. aug. 13-iki közgyűlésén. In: *Református Szemle*, 20. (1927/35), 549–555.
- Tőkés István: Vásárhelyi János püspök életrajza. In: *Református Szemle*, 49. (1956/6–7), 168–173.
- János (szerk.): *A Magyar Sajtó Évkönyve 1939*. A Sajtó Könyvtára 19. szám. Hungária Lloyd Lapkiadó Vállalat R. T., Budapest 1939.
- Vásárhelyi Boldizsár beiktatása a Kolozsvári Egyházközségbe. In: *Református Szemle*, 11. (1918/14), 198–199.
- Vásárhelyi János: *Bizonyágtétel*. Füssy József Irodalmi és Könyvnyomdai Műintézete, Turda–Torda 1925.
- Vásárhelyi János: Egyházközségi szociális bizottság. In: *Református Szemle*, 24. (1931/6), 81–85.
- Vásárhelyi János: Előterjesztés a Kolozsvári Egyházközség egészségügyi szakosztálynak megalakítása érdekében. In: *Református Szemle*, 24. (1931/26–27), 416–418.
- Vásárhelyi János gyászjelentői. In: *Református Szemle*, 53. (1960/6), 322–323.
- Vásárhelyi János püspök lemondott az alsóvárosi lelkészi állásáról. In: *Református Szemle*, 29. (1936/24–25), 395.
- Vásárhelyi János: *Magyar-utcai templomunk renoválása*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Kolozsvár 1926.
- Vásárhelyi János: *Megvigasztalva vigasztalni*. Temetési beszédek. Kolozsvár 1926.
- Vásárhelyi János: Váradi Miklós. In: *Ellenzék*, LVI. (1935/158), 9.
- Vásárhelyi János püspök életrajza. 1936. július 10–20. In: *Református Szemle*, 29. (1936/19–20), 294.

Levéltári források, protokollumok

Az Erdélyi Református Püspöki Levéltár az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban:

Vásárhelyi János nyugdíjbejelentő lap. 1924. március 17.

916/1945. október 19. László Dezső kolozsvár-belvárosi lelkész levele Vásárhelyi Jánoshoz.

452/1951. szeptember 2. Vásárhelyi János levele I. Mitariu csíkszeredai ortodox lelkészhez.

16/1953. január 6. Vásárhelyi János levele Daróczi Ferenc vistai lelkésznek, egyben apatársának.

82/1953. január 18. A Téglásúti gyülekezet vázlatos története.

63/1954. április 4. Vásárhelyi János levele Valádi Györgyné lelkészfeleségnek.

185/1956. április 16. Vásárhelyi János levele Albert Ferenc kolozsvár-alsóvárosi gondnoknak.

355/1956. szeptember 3. Vásárhelyi János levele Valádi György kolozsvár-alsóvárosi lelkészhez.

432/1956. november 28. Vásárhelyi János levele Volloncs Miklós nyugalmazott espereshez.

Az Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára – Kolozsvári Református Egyházközség Levéltára. Protokollumok:

I.B/82. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1922–1927-ig.

I.B/84 Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1931–1932-ig.

I.B/83. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1927–1930-ig.

I.B/85. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1932–1934-ig.

I.B/86. Presbyteri gyűlések jegyzőkönyve 1935–1936-ig.

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității:

fond i, 236522/1. sz., d. 5.

Vásárhelyi János hagyatéka az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban:

Vásárhelyi János: *Emlékeim. I. Kézirat.*

* * *

János Vásárhelyi's Ministry in the Reformed Congregation of the Magyar Street in Cluj

If we are to summarise János Vásárhelyi's ministry in Bistrița, Dej, and later in Cluj, we may say that he ranked among the most versatile and outstanding ministers of his time. He carried out his preaching ministry with devotion, diligence and conscientiousness, continually seeking self-improvement and showing an extraordinary capacity for work. He was active in every branch of home mission work and its organization; he founded congregations and guided the life of those entrusted to his care with foresight and wisdom. Just as he laboured zealously for the

spiritual edification of his flock, so he took care not only of the renovation of the Magyar Street church, but also of the establishment of new places of worship and the building of the Cluj Reformed Girls' High School. Through his editorial work he helped to create a unified spirit among church members, and as a church writer he provided spiritual nourishment not only for his own congregation, but also for his fellow ministers. Alongside all these labours, he also took an active and effective part in shaping both the civic and national public life of his day.

Keywords: János Vásárhelyi, pastoral ministry, Reformed Church Congregation of Cluj Lower Town, preaching, home mission, congregation organization, Cluj Reformed Girls' High School.